

Utjecaj pandemije Covid - 19 na kreditiranje MSP-a na području Istarske županije

The impact of the Covid - 19 pandemic on SME crediting in region of Istria

¹Edo Cetina, ²Andrea Vareško
^{1,2}Istarsko Veleučilište, Riva 6, 52100 Pula
¹ecetina@iv.hr ²avaresko@iv.hr

Sažetak: Rad analizira utjecaj COVID pandemije na kreditiranje maloga i srednjega poduzetništva kreditnim linijama u kojima Istarska županija te gradovi u Istarskoj županiji sufinanciraju kamatnu stopu. Pandemija koja je proglašena u ožujku imala je globalne posljedice na cjelokupno društvo, posebno je utjecala na poslovanje malih i srednjih poduzećima. Ovim istraživanjem u radu daje se pregled koliko je kredita plasirano na području Istarske županije kako bi se ublažile negativne posljedice na malo i srednje poduzetništvo kroz plasiranje kredita s potpomognutom kamatom. Vlada Republike Hrvatske donijela je cijeli niz mjera za očuvanje gospodarske stabilnosti da bi olakšala poslovanje poduzetnicima u okolnostima nastalim kao posljedica globalne pandemije. Javna uprava dala je doprinos u vidu sufinanciranja kamate na poslovne kredite uz ostale mjere pomoći gospodarstvu, a sve u cilju ublažavanja negativnih ekonomskih posljedica na lokalno gospodarstvo.

Ključne riječi: kreditne linije, malo i srednje poduzetništva, pandemija COVID – 19, bankarski sektor, Istarska županija.

Abstract: The paper analyzes the impact of the COVID pandemic on lending to small and medium enterprises through credit lines in which the County of Istria and cities in the County of Istria cofinance interest rates. The pandemic, which was declared in March, had global consequences for society as a whole, particularly affecting the business of small and medium-sized enterprises. This research provides an overview of how many loans have been placed in Region of Istria in order to mitigate the negative consequences for small and medium enterprises through the placement of interest-bearing loans. The Government of the Republic of Croatia has adopted a number of measures to preserve economic stability in order to facilitate business for entrepreneurs in the circumstances resulting from the global pandemic. The public administration contributed in the form of co-financing interest on business loans along with other measures to help the economy, all in order to mitigate the negative economic consequences for the local economy.

Key words: credit lines, small and medium enterprises, pandemic COVID - 19, banking sector, Region of Istria.

1. Uvod

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) proglasila je globalnu pandemiju 21. ožujka 2020. godine, koja se proširila cijelim svijetom. Sve više zemalja uvelo je stroga ograničenja te se svijet našao u izvanrednom stanju koje do tad još nije viđeno. Europska komisija je u svibnju 2020. godine predstavila europski plan oporavka. Čelnici EU-a su 21. srpnja 2020. godine postigli dogovor o instrumentu za oporavak *Next Generation EU*, vrijednoma 750 milijardi eura, koji će pomoći EU-u u prevladavanju krize uzrokovane pandemijom. EU je osim mjera za oporavak postigla i dogovor o dugoročnom proračunu za razdoblje 2021. -2027. kojim će se između ostaloga podupirati ulaganja u digitalnu i zelenu tranziciju te otpornost.

Utjecaj pandemije COVID – 19 na kreditiranje maloga i srednjega poduzetništva još nije dovoljno istražen na razini Republike Hrvatske te još uvijek nije provedeno dovoljno istraživanja. Baiku et al. (2020) ističu da je pandemija COVID – 19 ozbiljno utjecala na globalnu ekonomiju. Stroge mjere izolacije promijenile su svakodnevni život ali i ponašanje klijenata u bankarstvu. Kunji i Stojanović (2021) naglašavaju da su značajna financijska sredstva uložena u mjere pomoći malim i srednjim poduzetnicima u Republici Hrvatskoj. U nekoliko je navrata Vlada Republike Hrvatske usvajala mjere koje su trebale pridonijeti prevladavanju krize uzrokovane privremenim zatvaranjem. Tomić et al. (2021) navode da je pandemija COVID-19 imala statistički značajan utjecaj na BDP po glavi stanovnika, dok utjecaj na izvoz nije statistički značajan.

Dosadašnja istraživanja ukazuju da su određeni ekonomski sektori snažno pogođeni pandemijom, dok se drugi sektori rastu i razvijaju.

2. Malo i srednje poduzetništvo u Republici Hrvatskoj

Malim i srednjim poduzećima pristup izvorima financiranja je otežan uslijed pandemije nedovoljne razine kapitala i manjka vlastitih sredstava osiguranja.

Mala i srednja poduzeća (engl. *Small and Medium-sized Enterprises, u nastavku SME*) čine okosnicu gospodarskoga rasta svake zemlje. Za razliku od velikih poduzeća, nova mala poduzeća svakodnevno se otvaraju na rastućim inozemnim, ali i domaćem tržištu. Razlog otvaranja upravo takvih oblika poduzeća leži u njihovoj lakšoj prilagodbi potrebama tržišta uz znatno manja financijska ulaganja potrebnih za poslovanje. SME sektor se smatra najzaslužnijim za gospodarski rast i razvoj svake zemlje jer prvenstveno predstavlja osnovu za smanjenje stupnja nezaposlenosti.

Poticanje poduzetničke aktivnosti je u fokusu dugoročne gospodarske strategije tržišnih gospodarstava. Poduzetnički se kapacitet smatra “okidačem“ ekonomskoga razvoja. Svaka zemlja jača svoju konkurentsku poziciju na svjetskom tržištu stvarajući „poduzetničko prijateljsko okruženje“ (Grilo i Irigoyen, 2006).

Mala i srednja poduzeća su iznimno važna za hrvatsku ekonomiju, oni zapošljavaju većinu radne snage i sudjeluju u ostvarivanju velikoga postotka BDP-a nacionalnoga gospodarstva. Posljedice globalne financijske krize prouzročile su dodatne probleme u velikim poduzećima u Hrvatskoj u njihovom poslovanju i opstanku na tržištu. Nove i velike moderne industrije u Republici Hrvatskoj nisu se razvile, te je rast nacionalnoga gospodarstva usmjeren na pojedince – poduzetnike, tj. na mala i srednja poduzeća. U Hrvatskoj u 2019. godini udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom broju poduzeća iznosi 97,3% ukupnog broja poduzetnika. U 2019. godini mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj ostvarila su 60,33% u ukupnom prihodu, 74,2% u zaposlenosti te 53,5% u izvozu Republike Hrvatske. (FINA, 2020).

Zahvaljujući svojoj veličini, sektor malih i srednjih poduzeća smatra se najfleksibilnijim segmentom gospodarstva svake zemlje te je zbog svoje veličine prilagodba tržišnim promjenama i uključivanje u svjetske trgovinske tokove te samo poslovanje jednostavnije nego velikim

poduzećima s formiranom organizacijskom i financijskom strukturom. Sektor malih i srednjih poduzeća pruža mogućnost primjene suvremenih rješenja, transfer novih tehnologija, neprestano inoviranje te ulaganje u istraživanje i razvoj. Formuliranje politika koje će podupirati razvoj sektora maloga i srednjega poduzetništva je od značajnog interesa za gospodarstvo.

3 . Kreditiranje SME-a u Hrvatskoj

Struktura gospodarstva Republike Hrvatske izrazito je stabilna. U 2019. godini ukupan broj poduzeća narastao je za 3,9% u odnosu na prethodnu godinu što predstavlja nastavak pozitivnoga trenda rasta broja poduzeća u Republici Hrvatskoj. Mikro, mala i srednja poduzeća zapošljavaju tri četvrtine (74,2%) svih zaposlenih u poslovnim subjektima u Hrvatskoj u 2019. godini, i taj udio veći je za 2,1 postotna boda u odnosu na 2018. godinu (CEPOR, 2019).

Problemi s financiranjem malih i srednjih poduzeća su univerzalni za mnoge zemlje Europske unije. Prema istraživanju Europske središnje banke, problemi s pristupom financiranju nalaze se visoko na listi poslovnih problema poduzeća. U odnosu na velika poduzeća, zbog svojih specifičnosti mala i srednja poduzeća nalaze se u nepovoljnijem položaju kada je u pitanju pribavljanje tih sredstava. U Hrvatskoj se mala i srednja poduzeća, u nedostatku razvijenosti ostalih eksternih i tuđih izvora financiranja i dalje uglavnom financiraju bankovnim kreditima.

Kao osnova uspješnoga financiranja svakog poduzeća pa tako i malih i srednjih poduzeća, financijska sredstva potrebna su kako u početku poslovnih poduhvata tako i tijekom cijeloga životnoga ciklusa poduzeća. Jedna od vitalnih pretpostavki za osnivanje, funkcioniranje i razvitak malih i srednjih poduzeća je osiguranje kapitala u dovoljnoj količini, prihvatljivoj cijeni (gledano s motrišta rentabilnosti poduhvata) i u razumnim rokovima (tj. usklađenih s dinamikom potreba za sredstvima)., (Vidučić eta al., 2015).

4 . Kreditne linije Istarska županija

U travnju 2019. godine potpisan je ugovor Istarske županije o ustanovljenju nove kreditne linije „Poduzetnik 2019“ za istarske male i srednje poduzetnike kreditnoga potencijala od 60 milijuna kuna. Ugovori su potpisani s Privrednom bankom Zagreb d.d., Istarskom kreditnom bankom Umag d.d., Raiffeisenbank Austria d.d., Erste & Steiermarkische bank d.d., OTP banka d.d., Zagrebačka banka d.d., Hrvatska poštanska banka d.d. te Hrvatska bankom za obnovu i razvitak.

U rujnu 2020. godine potpisana je kreditna linija „Poduzetnik 2020.“ koju su potpisali Istarska županija te gradovi Buje, Buzet, Labin, Novigrad, Pazin, Pula, Poreč, Rovinj, Vodnjan i Umag s poslovnim bankama, HBOR-om te Istarskom razvojnom agencijom. Ukupni kreditni potencijal linije iznosi 410 milijuna kuna, pri čemu Istarska županija i gradovi subvencioniraju kamatu iz županijskog i gradskih proračuna. Kamatna stopa za nove investicije kreće u iznosu od 0,9 do 2% te za trajna obrtna sredstva u iznosu od 1,3 do 2,4%. Ugovori su potpisani s Privrednom bankom Zagreb d.d., Istarskom kreditnom bankom Umag d.d., Raiffeisenbank Austria d.d., Erste & Steiermarkische bank d.d., OTP banka d.d., Zagrebačka banka d.d., Hrvatska poštanska banka d.d., Addiko bankom d.d. te Hrvatskom bankom za obnovu i razvitak.

5 . Definiranje uzorka

Za potrebe ovoga istraživanja izvršit će se analiza i testiranje na dvije skupine poslovnih subjekata (uzorka) iz Županije Istarske koji su tijekom 2019. i 2020. godine bili korisnici kredita iz kreditne linije koju je Istarska razvojna agencija (IDA) provela u suradnji s poslovnim bankama. Svrha ovog istraživanja je utvrditi da li se potražnja za kratkoročnim kreditima za obrtna sredstva (likvidnost) promijenila odnosno povećala u 2020. godini uslijed utjecaja covid 19 pandemije. Prvi uzorak čine subjekti iz kreditne linije „Poduzetnik 2019.“, njih ukupno 100,

a drugi uzorak čine subjekti iz kreditne linije „Poduzetnik 2020.“, kojih je bilo ukupno 393. Kreditne linije su imale i različit kreditni potencijal, budući da je u 2019. godini ukupni iznos odobrenih kredita iznosio 68.523.544 kn, dok je u 2020. godini isti bio značajno veći i iznosio 221.864.181 kn. Dakle, istraživanje je izvršeno na dva nezavisna uzorka različitih veličina; jedan veličine 100, a drugi veličine 393. Za analizu i izračun korišteni su podatci o ostvarenjima kreditnih linija dostupni u Istarskoj razvojnoj agenciji (IDA, 2021).

6. Metode istraživanja i hipoteza

U postupku empirijskog istraživanja prikupljeni su podatci o korištenim kreditima iz kreditnih linija provedenih od strane IDA-e tijekom 2019. i 2020. godine. Analiza i usporedba dobivenih rezultata izvršit će se pomoću metoda deskriptivne statistike, dok će se testiranje hipoteze izvršiti pomoću studentovog t-testa. Izračunat će se aritmetička sredina, standardna devijacija i varijanca za oba uzorka, te će se iste zatim analizirati i testirati s ciljem utvrđivanja postoji li odstupanje srednjih vrijednosti, i ako postoji, je li je isto značajno. Dobiveni zaključci će s određenom pouzdanošću ukazati je li došlo do promjene u potražnji za kreditima za obrtna sredstva odnosno njenog povećanja uslijed utjecaja covid 19 pandemije tijekom 2020. godine. Iz dostupne literature, kao i iz sekundarnih izvora poznato je da je covid 19 pandemija imala negativne efekte na likvidnost poslovnih subjekata u većini gospodarskih grana u RH, a radi njihova ublažavanja banke su započele odobravati moratorij na otplatu kamata postojećim korisnicima kredita, te su pojačale aktivnosti reprogramiranja i refinanciranja postojećih kredita. Obzirom na navedene spoznaje, izvršit će se testiranje da li je uslijed pojave covid 19 pandemije došlo do promjene odnosno povećanja potražnje za kreditima za obrtna sredstva i u Županiji Istarskoj u sklopu kreditne linije IDA-e. Za testiranje hipoteze koristit će se dvosmjerni t-test za dva nezavisna uzorka.

a . HIPOTEZA

U istraživačkom postupku postavljena je sljedeća hipoteza:

H0: Potražnja za kreditima za obrtna sredstva se nije promijenila uslijed utjecaja covid 19 pandemije u Županiji Istarskoj

H1: Potražnja za kreditima za obrtna sredstva se promijenila odnosno povećala uslijed utjecaja covid 19 pandemije u Županiji Istarskoj

7. Rezultati i diskusija

Nakon određivanja istraživačkoga uzorka, poslovni subjekti su grupirani prema namjeni, iznosu i broju korištenih kredita. Grupiranje je izvršeno kako bi se stekao uvid i kvantificirao broj korisnika i iznos iskorištenih kredita za obrtna sredstva, te je u tablicama dan njihov pregled.

Tablica 1. Pregled odobrenih kredita u 2019. godini

Namjena	broj odobrenih kredita	Iznos
Investicijski krediti	46	37.990.194
Obrtna sredstva	54	30.533.350
	100	68 .523 .544

Izvor: izrada autora

Tablica 2. Pregled odobrenih kredita u 2020. godini

Namjena	broj odobrenih kredita	Iznos
Investicijski krediti	161	117.871.862
Obrtna sredstva	232	103.992.319
	393	221.864.181

Izvor: izrada autora

Navedeno grupiranje omogućilo je izdvajanje i kvantificiranje broja i iznosa kredita za obrtna sredstva. Naime, u ovom radu predmet istraživanja i analize bit će krediti za obrtna sredstva, dok investicijski krediti neće biti predmet istraživanja u nastavku rada. Nakon izvršenoga grupiranja započelo se s izračunom aritmetičke sredine, standardne devijacije i varijance čije su vrijednosti prikazane u tablici br. 3

Tablica 3. Pokazatelji deskriptivne statistike

Godina/Pokazatelj	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Varijanca
2019	565.432,4	398.569,53	158.857.670.297,87
2020	448.242,7	438.636,44	192.401.933.881,91

Izvor: izrada autora

Za potrebe analize i primjene ispravnog t – testa, potrebno je utvrditi radi li se o jednakim ili različitim varijancama. Iz tablice br. 3 vidljivo je da su vrijednosti aritmetičke sredine, varijance i standardne devijacije različite, no radi pouzdanijeg utvrđivanja jednakosti varijanci, iste će se dodatno testirati pomoću F testa. Naime F test je najprikladniji alat za testiranje odnosno provjeru jednakosti varijanci dviju skupina. Hipoteza o jednakosti varijanci se prihvaća u slučaju da je dobivena F vrijednost veća od F kritične vrijednosti, a u suprotnome se odbacuje (tj. smatra se da je razlika među njima značajna).

Tablica 4. F-test za dva uzorka

Pokazatelj	2020	2019
Aritmetička sredina	448242,7543	565432,4074
Varijanca	192.401.933.881,91	158.857.670.297,87
Broj opažanja	232	54
Stupnjevi slobode	231	53
F	1,211159232	
P	0,204803871	
F kritična vrijednost	1,462135369	

Izvor: izrada autora

F test je izvršen na razini signifikantnosti od 5% (0,05). Analizom dobivenih pokazatelja F testa može se zaključiti da je dobivena F vrijednost od 1,21 manja od kritične vrijednosti koja iznosi 1,46 a istovremeno je i veća od razine signifikantnosti od 0,05, što dovodi do zaključka da se varijance bitno ne razlikuju odnosno da se radi o jednakim varijancama. Obzirom na navedeno, prihvaća se H₀ hipoteza da se varijance dvaju uzoraka bitno ne razlikuju, te se odbacuje alternativna H₁ hipoteza da su iste različite. Budući je F test ukazao da se varijance značajno ne razlikuju, za testiranje hipoteze će se koristiti dvosmjerni t-test za dva nezavisna

uzorka jednakih varijanci. T-testom se želi utvrditi postoji li razlika u potražnji za kreditima za obrtna sredstva nastala uslijed pojave pandemije u 2020. godini, u odnosu na 2019. godinu. Testiranje će se izvršiti uz stupanj sigurnosti od 95% odnosno razinu značajnosti od 5% ($\alpha=0,05$).

Tablica 5. T-test za dva nezavisna uzorka jednakih varijanci

	2019	2020
Aritmetička sredina	565.432,407	448.242,754
Varijanca	158.857.670.297,87	192.401.933.881,91
Broj opažanja	54	232
Stupnjevi slobode	284	
t vrijednost	1,797732369	
p vrijednost	0,07328152	
t kritična vrijednost	1,968352158	

Izvor: izrada autora

Rezultati t-testa prikazani u tablici br. 5 Ukazuju da ne postoji statistički značajna razlika u korištenju kredita za obrtna sredstva prije i nakon pojave pandemije jer je vrijednost $p = 0,0732$ veća od razine signifikantnosti od 0,05. Kako je $p = 0,0732 > 0,05$ prihvaća se nul-hipoteza H_0 da nije došlo do statistički značajne razlike u potražnji kredita za obrtna sredstva u 2020. godini i odbacuje se alternativna hipoteza H_1 o postojanju značajne razlike u potražnji za kreditima za obrtna sredstva u promatranom razdoblju. Isto tako, dobivena t vrijednost iznosi 1,650 i manja je od (kritične) vrijednosti t, odnosno nalazi se u intervalu od -1,968 do 1,968 za razinu značajnosti 0,05, što također ukazuje na prihvaćanje nulte H_0 i odbacivanje alternativne hipoteze H_1 .

Budući je dobivena p vrijednost neznatno veća od razine signifikantnosti 0,05 koja je korištena prilikom testiranja hipoteze pomoću t-testa jednakih varijanci, radi pouzdanijega zaključka na istim uzorcima izvršit će se i Welchov t-test nezavisnih uzoraka različitih varijanci koji je pouzdaniji u prilikom analize uzoraka različitih varijanci. U tablici br. 6 prikazani su rezultati Welchovog t-testa.

Tablica 6. Welchov t-test za dva nezavisna uzorka nejednakih varijanci

	2019	2020
Aritmetička sredina	565432,4074	448242,7543
Varijanca	158.857.670.297,87	192.401.933.881,91
Broj opažanja	54	232
Stupnjevi slobode	86	
t vrijednost	1,908330832	
p vrijednost	0,059684636	
t kritična vrijednost	1,987934206	

Izvor: izrada autora

Iz izvršenoga testiranja Welchovim t testom je također izveden isti zaključak o prihvaćanju H_0 hipoteze i odbacivanju alternativne H_1 hipoteze. Iz tablice br. 6 vidljivo je da je

p vrijednost koja iznosi 0,05968 veća od razine signifikantnosti 0,05, te da je t vrijednost od 1,6627 unutar intervala kritičnih vrijednosti u oba smjera od -1,987 do 1,987

8 . Zaključak

Testiranje je izvršeno na dva nezavisna uzorka različitih veličina poslovnih subjekata koji su tijekom 2019. i 2020. godine koristili kredite iz kreditne linije IDA-e. U analizi su korištene metode deskriptivne statistike i studentov t-test radi testiranje hipoteze. Radi pouzdanijega zaključka istraživanja, testiranje je izvršeno koristeći t-test za dva nezavisna uzorka s jednakim varijancama, te Walchov t-test za dva nezavisna uzorka s nejednakim varijancama. Pomoću oba t-testa dobiven je isti zaključak da nije došlo do značajne promjene u potražnji za kreditima za obrtna sredstva uslijed pojave pandemije tijekom 2020. godine, u odnosu na 2019. godinu. Navedeni rezultati ukazuju da među poduzetnicima u Istarskoj županiji nije bio prisutan trend povećanja potražnje za kreditima za obrtna sredstva, a što se moglo zaključiti na temelju spoznaja iz literature i dostupnih sekundarnih izvora za područje cijele Republike Hrvatske. Dobivene t vrijednosti nisu značajno veće od razine signifikantnosti, što ukazuje da su dobivene vrijednosti gotovo granične obzirom na nepredvidivost kretanja i trajanja pandemije, tek predstoji vidjeti njen konačan utjecaj na gospodarstvo u narednim godinama.

Literatura

1. Baicu, C.G., Gârdan, I.P., Gârdan, D.A. and Epuran, G., (2020.) The impact of COVID-19 on consumer behavior in retail banking. Evidence from Romania. *Management and Marketing*, 15 (s1), 534–556.
2. Corredera F.C., Pietro F., TrujilloPonce A., (2021.) PostCOVID19 SME financing constraints and the credit guarantee scheme solution in Spain, *Journal of Banking Regulation* (2021) 22:250– 260.
3. CEPOR, Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj-2019, <https://www.cepor.hr/izvjesce-o-malim-i-srednjim-poduzecima-u-hrvatskoj/> (25.02.2022.)
4. COVID-19: odgovor EU na gospodarske posljedice, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/coronavirus/covid-19-economy/> (preuzeto: 20.02.2022.)
5. Državni zavod za statistiku (2021): Učinci pandemije COVID-19 na društveno ekonomske pokazatelje, <https://www.dzs.hr/Hrv/Covid-19/bdp.html> (preuzeto: 25.02.2022.)
6. Eurostat, Enterprise survival rate, (2018.) https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Business_demography_statistics#Enterprise_survival_rate (preuzeto 10.03.2022.)
7. European Commission, European Central Bank, Small and medium-sized enterprises' access to finance, European semester thematic fiche, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/2015/small_medium_enterprises_access_to_finance_20151126 (preuzeto: 10.02.2022.)
8. Europska komisija, pristup financiranju za mala i srednja poduzeća https://ec.europa.eu/growth/access-finance-smes/policy-areas_en (preuzeto: 10.01.2022.)
9. FINA 2020 Rezultati poduzetnika Hrvatske u 2019. godini razvrstanih po veličini, <https://www.fina.hr/documents/> (preuzeto: 22.01.2022.)

10. Grilo I., Irigoyen J. „Entrepreneurship in the EU“: To Wish and Not to be, Small Business Economics 2006., str. 306
11. Istarska razvojna agencija, provedene kreditne linije. <https://ida.hr/hr/bn/poduzetnistvo/kreditiranje-i-jamstva/provedene-kreditne-linije/> (preuzeto: 20.12.2021.)
12. Kolaković, M., Morić Milovanović, B., Turuk, M. (2008): Access to finance of Croatian SMEs, Global Business & Economics Anthology, Kantarelis, Demetri (ur.). – Worcester, USA: B&ESI, str. 304-311.
13. Kunji, Ž., i Stojanović, S. (2021). Pandemija COVID – 19: Utjecaj na gospodarstvo i mjere za ublažavanja krize u Republici Hrvatskoj, *SKEI–međunarodni interdisciplinarni časopis*, 2(1), str. 16-29
14. Mjere za pomoć gospodarstvu uslijed epidemije COVID 19, <https://mingor.gov.hr/mjere-za-pomoc-gospodarstvu-uslijed-epidemije-covid-19-7731/7731> (preuzeto: 12.12.2021.)
15. Porezna uprava RH, paket mjera https://www.porezna-prava.hr/Stranice/NPP_COVID_mjere.aspx (27.01.2022.)
16. Vidučić, Lj., Pepur, S., Šimić Šarić, M., Financijski menadžment, RRiF Plus d.o.o., Zagreb, 2015., str. 487
17. Urednici Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj. (2020.), raspoloživo na <http://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2021/01/Izvjesce-2020-HR-web.pdf>